

ТЕОРІЇ РОЗВИТКУ ОСВІТИ: ЗНАЧЕННЯ В ЗАБЕЗПЕЧЕННІ РОЗВИТКУ НАЦІОНАЛЬНОЇ ЕКОНОМІКИ ТА ЇЇ ЛІДЕРСТВА

В статті розглянуто роль освіти як чинника забезпечення інтелектуального лідерства та теоретичні підходи до розуміння освіти як суспільного блага. Проведено ретроспективний аналіз поглядів на освіту в контексті досягнення лідерських позицій національними економіками. Виокремлено фактори забезпечення інтелектуального лідерства, серед яких система освіти визначена як провідна. Систематизовано погляди науковців на роль освіти у формуванні національного багатства, розглянуто моделі визначення ваги інтелектуального ресурсу.

Ключові слова: освіта, система освіти, вища освіта, лідерство, інтелектуальні ресурси, інтелектуальний капітал.

Цимбал Людмила

ТЕОРИИ РАЗВИТИЯ ОБРАЗОВАНИЯ: ЗНАЧЕНИЕ В ОБЕСПЕЧЕНИИ РАЗВИТИЯ НАЦИОНАЛЬНОЙ ЭКОНОМИКИ И ЕЕ ЛИДЕРСТВА

В статье рассмотрена роль образования как фактора обеспечения интеллектуального лидерства и теоретические подходы к пониманию образования как общественного блага. Проведен ретроспективный анализ взглядов на образование в контексте достижения лидерских позиций национальными экономикami. Выделены факторы обеспечения интеллектуального лидерства, среди которых система образования определена как ведущая. Систематизированы взгляды ученых на роль образования в формировании национального богатства, рассмотрены модели определения веса интеллектуального ресурса.

Ключевые слова: образование, система образования, высшее образование, лидерство, интеллектуальные ресурсы, интеллектуальный капитал.

THEORIES OF DEVELOPMENT OF EDUCATION: IN ENSURING THE DEVELOPMENT OF THE NATIONAL ECONOMY AND ITS LEADERSHIP

In the article the role of education as a factor in providing intellectual leadership and theoretical approaches to the understanding of education as a public good. A retrospective analysis of views on education in the context of achieving the leadership position of national economies. Thesis there is determined factors providing intellectual leadership, including the education system is defined as leading. Systematized scientific views on the role of education in shaping national wealth, the model weights are considered intellectual property.

Keywords: education, education system, higher education, leadership, intellectual resources, intellectual capital.

Постановка проблеми. Зміни, які відбуваються в сучасному суспільстві, передбачають посилення уваги до соціальної сфери, особливо до вищої та професійно-технічної освіти. Важлива роль вищої освіти в розвитку суспільства на сучасному етапі не викликає заперечень і є визначальною. Особливої уваги заслуговують знання людини, які змінюють свою роль і стають основним засобом виробництва в епоху становлення суспільства знань. Основним завданням застосування знань стає не їх відтворення, а вміння їх творчого застосування, адаптації до швидких змін та нових умов функціонування. Саме це стає причиною активного реформування сфери освіти в усьому світі.

Освіта відіграє ключову роль у формуванні інтелектуального потенціалу нації та, як наслідок, просування національної економіки на глобальній арені. Лідерство країн може проявлятися в різних формах і на різних рівнях. Так, в літературі знаходимо форми лідерства залежно від сфери реалізації, суб'єкта та ін. В попередніх роботах нами визначалися рівні лідерства та форми його економічного прояву: індивідуальний, організаційний, національний, міжнародний, глобальний [9].

В основі лідерства досить часто лежить використання різного роду ресурсів. Розвиток суспільства майже на всіх етапах ґрунтувався

на наявності чи відсутності природних ресурсів. Експорт природних ресурсів у необробленому вигляді стає передумовою формування національного доходу ресурсом забезпечених держав. Системи та технології обробки ресурсів є причиною багатства країн, малозабезпечених ресурсами. Технології збереження, економії ресурсів та їх заміни стають основними конкурентними перевагами в сучасному світі. Виснаження ресурсів, їх надзвичайно висока вартість формують необхідність пошуку нових форм їх застосування, та, що особливо актуально, пошуку альтернативних джерел походження цих ресурсів. Це спричиняє розвиток технологій і передбачає наявність значного масиву інформації. Інформація та можливість її практичного застосування стає необхідним підґрунтям розвитку. Саме освіта, як основна сфера продукування інформації, стає в цьому випадку основою забезпечення економічного розвитку суспільства та обґрунтування лідерських позицій.

Таким чином, причиною зміни ролі знань в сучасному суспільстві стає формування нової суспільної парадигми та прискорення науково-технічного прогресу. За таких умов змінюється попит на людські ресурси та суттєво збільшується попит на висококваліфіковану робочу силу, яка здатна забезпечувати не тільки фізичне виконання робіт, але і інтелектуальні функції.

Мета статті полягає у визначенні ролі освіти як передумови досягнення інтелектуального лідерства.

Ступінь дослідження проблеми. Осмислення ролі освіти для забезпечення національного багатства є ідеєю великої кількості наукових праць як зарубіжних, так і вітчизняних вчених. Так, зростання національної економіки та роль освіти досліджувалися в працях Е.Денісона, Дж.Манківа, Д.Ромера, Д.Вейла, А.Сміта, Г.Беккера та ін. Сутність інтелектуального капіталу та його формування в рамках системи освіти висвітлювалися в роботах Ю.Полунєєва, О.Грішної, І.Каленюк, В.Кременя, І.Радіонової. Проте малодослідженим залишається питання забезпечення інтелектуального лідерства та роль освіти в цьому процесі.

Виклад основного матеріалу. Зміна суспільної парадигми в сучасних умовах господарювання приводить до необхідності напрацювання нових механізмів взаємодії між елементами національних економік та міжнаціональних взаємовідносин.

Домінуючою тенденцією розвитку на початку третього тисячоліття стає глобалізація, що виражається через посилення залежності між економіками та зростання ролі інформатизації економічних взаємовідносин. Швидкість економічних процесів, зміна структури виробництва призводять до необхідності нового теоретичного осмислення передумов розвитку національної економіки та її лідерства на глобальному ринку.

В сучасному світі освіта сприймається не просто як частина соціальної сфери, а в якості важливої складової частини економічної системи суспільства, стратегічного і ефективного інструменту розв'язання соціально-економічних проблем суспільства, важливого фактору створення валового національного продукту країни. Метою освітньої діяльності є не просто надання якісних освітніх послуг, а і формування стратегічних підвалин економічного прогресу: формування і використання висококваліфікованих людських ресурсів та економічного розвитку суспільства за рахунок активізації наукових досліджень та впровадження їх у виробництво. Ефективне функціонування освітньої системи виступає необхідним чинником суспільного прогресу. В підтвердження цього можна привести висловлювання А. Маршала, що економічна вигода від використання одного великого промислового відкриття достатня для покриття витрат на освіту цілого міста.

Саме від освіти залежить рівень розвитку суспільства та забезпечення довгострокового стійкого розвитку країни. Від формування наукового потенціалу залежить можливість країни формувати національну конкурентоспроможність. Сучасні економічні процеси проходять на новій, технологічній основі з урахуванням зростання вимог до освіти в сфері формування людського капіталу. На систему вищої освіти покладається завдання не тільки надати знання, уміння і навички, які необхідні для виконання виробничих завдань, а і в умовах науково-технічного прогресу до якості робочої сили, уміння аналізувати інформацію, творчо осмислювати та професійно використовувати отримані знання. Інноваційні процеси в економіці потребують постійного оновлення знань та обґрунтування обраних методів роботи з метою збільшення цілеспрямованості та ефективності роботи. Саме не рівень освіти, а уміння ефективно використовувати накопичений освітній потенціал стає вимогою

сьогодення до працівників та системи вищої освіти.

Значення освіти у формуванні економіки знань було визначено у розвинених країнах майже 20 років тому. Так, ще у 1998 році у Великобританії була розроблена програма «Building the Knowledge Driven Economy» (Формування економіки знань), основною метою якої було визначення пріоритетних напрямів розвитку економіки та підвищення її міжнародної конкурентоспроможності в умовах зростання ролі інформаційних технологій та поширення знань.

В науковій літературі вже давно актуальною є проблема дослідження рівня впливу освіти та вищої освіти, зокрема, на рівень та темпи росту національної економіки (Е.Денісон [1], В. Брокбенк, Д. Парсон та інші).

Так, наприклад, Е. Денісон розрахував, що за період із 1970 року по 1985 рік за рахунок освіти щорічне економічне зростання ФРН підвищилось на 2%, Японії – на 3,3%, Нідерландів – 5%, Франції – 6%, Італії – 7%, Великобританії – 12%, а для Аргентини зростання відбулося аж на 16,5%. [2].

Окрім цього, дослідженнями науковців визначено прямо пропорційну залежність між економічним розвитком країни та якісним станом капіталу, як людського, так і фізичного [3].

При цьому думка про виключне значення трудових навичок у формуванні національного доходу була висловлена ще в XVII столітті У.Петті [14]. Ця ідея набуває розвитку в працях А. Сміта, який включив до основного капіталу суспільства знання та кваліфікацію [19].

На початку XX століття серед науковців поширюється думка, що набуті людиною здібності до праці варто розглядати як капітал в людській формі. Такі відомі економісти як Ж.Б. Сей, Н.Сеніор, Дж. Міль, І. Фішер під людським капіталом розуміють і здатність виконувати роботу, і її інтелектуальну складову, тобто сукупність знань та навичок, які дають можливість виконувати певну роботу та забезпечують певний рівень доходу. Згідно з цією думкою час і праця, вкладені в освіту, можуть розглядатися як певного роду інвестиції.

Роль освіти в формуванні людського капіталу важко переоцінити. Людський капітал, в свою чергу є необхідною передумовою функціонування суспільства знань та забезпечення інтелектуального лідерства. Ці питання знайшли своє відображення в

роботах Дж. Мінцера, Т.У. Шульца, Г.Беккера в 50-60-х роках ХХ століття. Вплив рівня освіти на національну економіку на макрорівні виражається в моделях Т.У.Шульца, Е.Денісона.

Капіталовкладення в освіту вже давно розглядаються як інвестиції в людський капітал, які можуть приносити вигоду. Ще Адамом Смітом був зроблений висновок, що витрати на освіту людини можна розглядати подібно до вкладень в речовий капітал, як інвестиції у майбутнє. Проте рівень фінансування освіти в різних країнах суттєво відрізняється [4].

На початку 60-х Т.Шульц висловлював думку, що для слаборозвинених країн витрати на освіту та сільське господарство набагато важливіші та ефективніші, ніж витрати на розвиток промисловості, будівництво заводів та машин. На його думку «інвестиції в людину підвищують не тільки рівень результативності праці, але і економічну цінність його часу» [20]. Вже на початку 70-х Т.Шульц доводить, що здатність використовувати інформацію для економічного зростання обумовлена рівнем освіти населення. Згідно з його моделями на накопичення людського фактору використовується $\frac{3}{4}$ загальної величини виробленої продукції, тоді як більш ранні теорії відтворення передбачали лише $\frac{1}{2}$ частину.

Моделі, які відображають вплив освіти на економічний добробут розроблені великою кількістю науковців. Так, вплив зростання якості робочої сили на економічне зростання відображається в моделях Денісона, Шульца, Беккера, Лукаса та ін.

Одним із перших науковців, які розраховували економічну ефективність освіти був Г.Беккер. Згідно з його розрахунками віддача від вкладень в освіту знаходиться на рівні 12-14% річного прибутку. Ці розрахунки були зроблені на основі врахування доходів які отримані завдяки вищій освіті та безпосередніх витрат і втрачених заробітків. В своїх роботах Г. Беккер визначив принципи теорії інвестицій в людський капітал та розвиток людини [6, С.94]. При цьому Беккер визначав необхідність інвестування в самоосвіту. Такі самоінвестиції покликані компенсувати недостатність державного фінансування освіти. Роберт Лукас в своїй моделі розділяв економіку на два сектори: виробництво товарів та формування людського капіталу.

Розвиток теорії людського капіталу як основи формування економіки знань, яка в свою чергу є основою постіндустріального суспільства знайшли своє відображення і в XXI столітті. Це було обґрунтовано в роботах М. Кастельса, П.Дракера, Д.Белла, Е.Тоффлера та ін. [12, С.40].

На сучасному етапі поширеною є думка, що підвищення рівня освіти впливає на економічне зростання та національну економіку не тільки напряму, але і опосередковано – через зростання ефективності та результативності науково-дослідних та дослідно-конструкторських робіт. Це може ставати передумовою науково-технологічного лідерства, яке є формою прояву інтелектуалізації економічної діяльності. Цим певною мірою можна пояснити збільшення глобальних диспропорцій розвитку між розвиненими країнами та країнами, що розвиваються. В основі економіки розвинених країн лежить наукомістке виробництво, яке стає і пріоритетним напрямом розвитку і результатом інтелектуальної діяльності.

При цьому існують системи оцінки впливу людського та фізичного капіталів на рівень доходу на душу населення. Так, в розширеній моделі Солоу, яка була розроблена для визначення капіталу як інвестиційного ресурсу було визначено що ступінь впливу на дохід на душу населення для різних груп країн різний. За підрахунками деяких дослідників працівники з вищою освітою створюють близько 56% внутрішнього валового продукту [7].

У Доповіді Організації економічного співробітництва і розвитку (ОЕСР) «Карта 2001 – до економіки знань» визначено рейтинг країн за рівнем інвестицій в інтелектуальний капітал [15]. До першої десятки увійшли країни, у ВВП яких переважають науковоміські види економічної діяльності – США, Швейцарія, Ірландія, Нідерланди, Угорщина, Канада, Бельгія, Великобританія, Південна Корея.

За даними Світового Банку зростання доданої вартості в науковоміських галузях більшості країн ОЕСР за останні 10-15 років в середньому знаходиться на рівні 3%, при цьому темпи загального економічного зростання знаходилися на рівні 2,3%. Таким чином можна говорити про випереджаючий розвиток науковоміських галузей в країнах з розвинутою економікою. Так, частка цих галузей в сукупній доданій вартості країн збільшилася: в Німеччині з 51% до 60%, у Великобританії відповідно з 45% до 51%, а у Фінляндії – з 34% до 42% [16].

При цьому набуває поширення думка, що в освітньому процесі не повинна бути задіяна виключно молодь, а це стає процесом всього життя. Це в свою чергу призводить до збільшення витрат на освіту. Так, в США, частка витрат на освіту у ВВП за третину століття подвоїлась. В абсолютних показниках вона перевищує витрати на оборону [21, С.14].

Визначальну роль освіти підтверджують також дослідження новозеландських вчених, які стверджують, що на економічне зростання впливають видатки на освіту і досягнення в освіті, а недостатнє фінансування сфери освіти є однією із основних причин відставання розвитку найбідніших країн. При цьому вони визначали, що якість освіти вимірюється рівнем підготовки викладачів, їх заробітної плати та співвідношенням кількості учнів на одного учителя і це, в свою чергу, впливає на рівень майбутніх доходів того, хто навчається. Одним із важливих чинників конкурентоспроможності працівників на ринку праці було визначено необхідність навчання впродовж всього життя. А також визначено вплив міграції людського капіталу на розвиток регіонів, зокрема його відплив може призвести до тривалого занепаду країни еміграції та виникнення економічної кризи. При цьому рівень міграції людського капіталу визначається рівнем попиту на нього, тобто мігрує з місць, де він не користується попитом в місця його концентрації [5].

Дослідження науковців підтверджують пряму залежність між якісним станом людського та фізичного капіталів та розвитком економіки, що характерно для високорозвинених країн [3].

Аналізуючи праці науковців щодо суті та функцій людського капіталу можна виокремити два основні напрями досліджень. Якщо ранні праці та дослідження орієнтувалися на загальне значення освіти для розвитку суспільства, то пізніші дослідження значну увагу приділяються не тільки освіті в загальному значенні, а визначають її вплив на рівень національного доходу. Таким чином можемо говорити про зростання ролі вищої освіти в сучасному суспільстві. Умови функціонування ринку на сучасному етапі розвитку суспільства визначають за необхідне постійне підвищення рівня освіченості населення та продукування не тільки знань у загальному розумінні, а і їх генерацію, нове осмислення, пошук нових форм і методів застосування і реалізації. Ця думка знаходить підтвердження у

функціонуванні економік розвинених країн через фінансування та державні видатки на утримання системи освіти. Аналіз державних фінансів вказує на зміну структури витрат в інформаційній економіці. Державні видатки можна розділити на дві групи: до першої відносимо видатки на силові структури і державне управління, друга – включає в себе видатки на освіту, культуру, охорону здоров'я. Саме в розвинених країнах співвідношення першої та другої групи видатків становить 1:6 [13, С.33].

Проблеми функціонування системи вищої освіти повинні стати першочерговими для вирішення при формування державної стратегії довгострокового розвитку.

Згідно з дослідженнями, людський капітал впливає на зростання економіки через позитивні зовнішні ефекти та екстерналії, а не через підвищення продуктивності праці. До таких позитивних зовнішніх ефектів відносимо поширення знань у всій економіці та формування умов для поширення і використання новітніх прогресивних технологій [17, С.26-27, С.30].

Проте, можливість таких ефектів була передбачена. Ще Е.Денісон вважав тільки наявність освіти не виключним фактором для зростання рівня доходів. В своїх працях він зазначав, що лише 60% різниці в заробітках людей залежить від рівня освіти, а 40% визначаються здібностями людини застосовувати набуті знання та навички [2].

Значення освіти для забезпечення розвитку економіки та її лідерських позицій важко переоцінити і в наш час. Сучасні науковці визначають знання і науку як найбільш впливовий чинник розвитку (Р.Лукас, П.Ромер, Г.Манків, Д.Ромер, Д.Уейл, Д.Скрім). Думки науковців сходяться на тому, що основною тенденцією буде надлишок ресурсів, а не їх дефіцит, проте роль чинників виробництва буде зменшуватися. Основну увагу вони звертають на орієнтацію на людські ресурси та їх знання [11].

Таким чином в першу чергу змінюється роль людини в процесі суспільного відтворення та економічного зростання. Диспозиція чинників виробництва формується в рамках переходу до нової моделі економічного зростання, яка ґрунтується на асиметриях.

З одного боку накопичується дефіцит ресурсів, а з іншого – існує їх надлишок. Так, енергетичні, продовольчі, матеріальні ресурси

загалом мають вичерпний характер, в той же час людські ресурси мають тенденцію до збільшення, змінюється також їх якісна характеристика.

Досягнення лідерських позицій можливе лише за умови забезпечення передумов розвитку інтелектуального капіталу. При цьому успішні економіки використовують як власний потенціал, так і інтелектуальний капітал інших країн. Це потребує уніфікації вимог до вищої освіти, перехід до єдиного стандарту навчання, який би дав можливість зарахування дипломів про підготовку фахівців у різних країнах світу. Окрім того, відбуваються процеси формування глобального освітнього середовища і ринку освітніх послуг. На думку науковців глобалізація є досить складним процесом для реалізації у сфері вищої освіти. Так, у працях віце-канцлера Кенсінгтонського університету П. Скотта зазначено, що глобалізація стає найбільшим викликом для історії існування та функціонування вищої школи [18, С.3]. На думку П.Скотта особливо актуальними питаннями в процесі глобалізації стають поширення культур, стандартизація навчання (спричинена поширенням та розвитком інформаційно-комунікативних технологій, появою глобальних наукових досліджень та дослідницьких мереж), обмеження бюджетних можливостей розвинених країн.

Подібної думки притримується Д. Деланті, який зазначає, що в нових умовах вищі навчальні заклади повинні знайти нові форми роботи, щоб забезпечити свою «конвертованість» [8]. Проте, він притримується думки, що університет по своїй суті вже став глобальною структурою, яка реалізує свої можливості в тристоронніх взаємостосунках із урядовими установами, багатонаціональними корпораціями та науково-дослідними практичними організаціями.

Глобалізація вищої освіти на думку В. Кременя пов'язана із «вступом людства на перетині тисячоліть до нового типу цивілізації, опануванням нового способу мислення й різновидом прогресу» [10]. У зв'язку з цим виключної пріоритетності набувають «наука як сфера, що продукує нові знання, та освіта, як сфера, що олюднює знання».

Окрім глобалізаційних процесів нові вимоги до освіти висуваються в результаті бурхливого розвитку інформаційно-комунікативних технологій. Сьогодні, без використання комп'ютерної техніки, мережі Інтернет неможливий активний розвиток освіти і,

особливо, її перехід на новий якісний рівень. Використання інформаційно-комунікативних технологій дає можливість максимально швидко оновлювати інформацію та, відповідно, знання. В результаті цього висуваються нові вимоги до знань та умінь, які виносять на перше місце не скільки їх наявність, стільки уміння їх творчого осмислення та застосування. Всі ці вимоги та зміни в системі освіти спричиняють підвищення її ролі та, відповідно, зміну форм функціонування системи освіти, яка з одного боку вимагає посилення індивідуалізації навчання, а з іншого – набуває все більше масового характеру.

Таким чином, роль вищої освіти у формуванні нового суспільства та у забезпеченні конкурентоспроможності національної економіки не оціненна. Глобальне лідерство визначається і ставленням держави до власної системи освіти. Тільки держави, які віддають належне пріоритетності освіти та, відповідно, формують підґрунтя для фінансового забезпечення системи освіти мають можливість забезпечувати конкурентні позиції в сучасному світі.

Література

1. Accounting for Slower Economic Growth: United States in the 1970's by Edward F. Denison (Hardcover - May 1980)
2. Denison E. The Sources of economic Growth in the United States and the Alternatives before us. – N.Y. 1962. – С. 69-70
3. Mankiv G., Romer D., Weil D. A Contribution to the Empirics of Economic Growth. – P.419
4. Wilson T., Skinner A.S. Essays on Adam Smith. – Oxford University Press. – 1975. – P.662
5. The Knowledge Economy, a Submission to the New Zealand Government by the Minister for Information Technology's IT Advisory Group, August 1999.
6. Беккер Г. Человеческое поведение: экономический поход. – М.: ГУВШЭ. – 2003. – 672с.
7. Бескид Й. Фінансовий механізм вищої школи в умовах ринку // Фінанси України. – 2003. – №8. – С.103-106
8. Деланти Д. Новые модели университетов. [Электронный ресурс]. – режим доступа: <http://socio.tamp.ru/1.htm>

9. Каленюк І.С., Цимбал Л.І. Форми прояву інтелектуального лідерства // Економіка України -- №3. – 2016. – С.29-41
10. Кремень В. Філософія освіти ХХІ ст. // Персонал. – 2003. – № 1. – С. 8-13.
11. Макбурни Г. Глобалізація: нова парадигма політики вищого образования // Высшее образование в Европе. – Т. XXVI. – 2001. – №1. – С.46-55 [Електронний ресурс]. – режим доступа: technical.bmstu.ru/istoch/reforma/glob.doc
12. Матюшок В.М. Современные тенденции информатизации и экономическое развитие / Под ред.. В.М.Матюшка. – М.: Изд-во РУДН, 2006.
13. Осадчая И. Постиндустриальная экономика: меняется ли роль государства // МЭиМО. – 2009. – №5. – С.31-42.
14. Петти У. Экономические и статистические работы. – М. – 1940. – 342с.
15. Полунеев Ю. Agnitio est prosperitas: від економіки товару до економіки знання // Дзеркало тижня. – 2005. – №19.
16. Проект Концепції відкритого проекту «Стратегія розвитку в Україні інформаційного суспільства та суспільства, що ґрунтується на знаннях» Всеукраїнської громадської організації «Українська Федерація Інформатики». / [Електронний ресурс] – Режим доступу: http://www.ufi.org.ua/proj_conc.html
17. Радіонова І. Економічне зростання з участю людського капіталу // Економіка України. – 2009. – №1. – С.19-30.
18. Скотт П. Глобалізація и университет // ВВШ «Alma Mater». – 2000. – № 4. – С. 3–8.
19. Смит А. Исследование о природе и причинах богатства народов. – М. – ЭКСМПО. – 2007. – 960с.
20. Управление человеческими ресурсами / под ред.. М.Пула, М.Уорнера. – СПб: Питер – 2002
21. Человеческое развитие: новое измерение социально-экономического прогресса. Учебное пособие. – М.: Изд-во «Права человека». – 2008. – 636 с.

1. Accounting for Slower Economic Growth: United States in the 1970's by Edward F. Denison (Hardcover - May 1980)
2. Denison E. The Sources of economic Growth in the United

States and the Alternatives before us. – N.Y. 1962. – C. 69-70

3. Mankiv G., Romer D., Weil D. A Contribution to the Empirics of Economic Growth. – P.419

4. T. Wilson and A.S.Skinner. Essays on Adam Smith. – Oxford University Press. – 1975. – P.662

5. The Knowledge Economy, a Submission to the New Zealand Government by the Minister for Information Technology's IT Advisory Group. August 1999.

6. Bekker H. Chelovecheskoe povedeniye: ekonomycheskyy pokhod. – M.: HUVShЭ. – 2003. – 672 s.

7. Beskyd Y. Finansovyy mekhanizm vyshchoyi shkoly v umovakh rynku // Finansy Ukrayiny. – 2003. – #8. – S.103-106

8. Delanty D. Новые modely unyversytetov. [Электронный ресурс]. – rezhyim dostupa: <http://socio.tamp.ru/1.htm>

9. Kalenyuk I.S., Tsybmal L.I. Formy proyavu intelektual'noho liderstva // Ekonomika Ukrayiny -- #3. – 2016. – S.29-41

10. Kremen' V. Filosofiya osvity XXI st. // Personal. – 2003. – # 1. – S. 8-13.

11. Makburny H. Hlobalyzatsyya: novaya paradyhma polityky vyssheho obrazovaniya // Vysshee obrazovaniye v Evrope. – T. XXVI. – 2001. – #1. – S.46-55 [Электронный ресурс]. – rezhyim dostupa: technical.bmstu.ru/istoch/reforma/glob.doc

12. Matyushok V.M. Sovremennyye tendentsyy ynformatyzatsyy y ekonomycheskoe razvytiye / Pod red.. V.M.Matyushka. – M.: Yzd-vo RUDN, 2006.

13. Osadchaya Y. Postyndustrial'naya ekonomyka: menyaet'sya ly rol' hosudarstva // МЭУМО. – 2009. – #5. – S.31-42.

14. Petty U. Ekonomycheskyye y statystycheskyye raboty. – M. – 1940. – 342 s.

15. Poluneyev Yu. Agnitio est prosperitas: vid ekonomiky tovaru do ekonomiky znannya // Dzerkalo tyzhnya. – 2005. – #19.

16. Proekt Kontseptsyyi vidkrytoho proektu «Stratehiya rozvytku v Ukrayini informatsiynoho suspil'stva ta suspil'stva, shcho gruntuyet'sya na znannyakh» Vseukrayins'koyi hromads'koyi orhanizatsyyi «Ukrayins'ka Federatsiya Informatyky». / [Elektronnyy resurs] – Rezhyim dostupu: http://www.ufi.org.ua/proj_conc.html

17. Radionova I. Ekonomichne zrostantnya z uchastyu lyuds'koho kapitalu // *Ekonomika Ukrainy*. – 2009. – #1. – S.19-30.
18. Skott P. Hlobalyzatsyya y unyversytet // *VVSh «Alma Mater»*. – 2000. – # 4. – S. 3–8.
19. Smyt A. Yssledovanye o pryrode y prychnakh bohats'tva narodov. – M. – ЭКСМРО. – 2007. – 960s.
20. Upravlyenye chelovecheskymy resursamy / pod red.. M.Pula, M.Uornera. – SPb: Pyter – 2002
21. Chelovecheskoe razvytye: novoe yzmerenye sotsyal'no-ekonomycheskoho prohressa. Uchebnoe posobyе. – M.: Yzd-vo «Prava cheloveka». – 2008. – 636 s.
6. Bekker H. Chelovecheskoe povedenye: ekonomycheskyy pokhod. – M.: HUVShЭ. – 2003. – 672s.
7. Beskyd Y. Finansovyy mekhanizm vyshchoyi shkoly v umovakh rynku // *Finansy Ukrainy*. – 2003. – #8. – S.103-106
8. Delanty D. Новые modely unyversytetov. [Электронны resurs]. – rezhym dostupa: <http://socio.tamp.ru/1.htm>
9. Kalenyuk I.S., Tsymbal L.I. Formy proyavu intelektual'noho liderstva // *Ekonomika Ukrainy* -- #3. – 2016. – S.29-41
10. Kremen' V. Filosofiya osvity XXI st. // *Personal*. – 2003. – # 1. – S. 8-13.
11. Makburny H. Hlobalyzatsyya: novaya paradyhma polytyky vysssheho obrazovanyya // *Vysshee obrazovanye v Evrope*. – T. XXVI. – 2001. – #1. – S.46-55 [Электронны resurs]. – rezhym dostupa: technical.bmstu.ru/istoch/reforma/glob.doc
12. Matyushok V.M. Sovremennyye tendentsyy ynformatyzatsyy y ekonomycheskoe razvytye / Pod red.. V.M.Matyushka. – M.: Yzd-vo RUDN, 2006.
13. Osadchaya Y. Postyndustrial'naya ekonomyka: menyaet-sya ly rol' hosudarstva // *МЭУМО*. – 2009. – #5. – S.31-42.
14. Petty U. Экономыcheskiye y statystycheskiye работы. – M. – 1940. – 342s.
15. Polunyeyev Yu. Agnitio est prosperitas: vid ekonomiky tovaru do ekonomiky znannya // *Dzerkalo tyzhnya*. – 2005. – #19.
16. Proekt Kontseptsiyi vidkrytoho proektu «Stratehiya rozvytku v Ukraini informatsiynoho suspil'stva ta suspil'stva, shcho gruntuyet'sya na

znannyakh» Vseukrayins'koyi hromads'koyi orhanizatsiyi «Ukrayins'ka Federatsiya Informatyky». / [Elektronnyy resurs] – Rezhym dostupu: http://www.ufi.org.ua/proj_conc.html

17. Radionova I. Ekonomichne zrostannya z uchastyu lyuds'koho kapitalu // Ekonomika Ukrayiny. – 2009. – #1. – S.19-30.

18. Skott P. Hlobalyzatsyya y unyversytet // VVSh «Alma Mater». – 2000. – # 4. – S. 3–8.

19. Smyt A. Yssledovanye o pryrode y prychnakh bohat-stva narodov. – M. – ЭКСМРО. – 2007. – 960s.

20. Upravlenye chelovecheskymy resursamy / pod red.. M.Pula, M.Uornera. – SPb: Pyter – 2002

21. Chelovecheskoe razvytye: novoe yzmerenye sotsyal'no-ekonomycheskoho prohressa. Uchebnoe posobyе. – M.: Yzd-vo «Prava cheloveka». – 2008. – 636 s.

Рецензент: Ковальов А.І., д.е.н., професор, проректор з наукової роботи Одеського національного економічного університету
24.02.2017

УДК 332.1

Чебан Роман, Гейко Людмила

КОНКУРЕНТОСПРОМОЖНІСТЬ РЕГІОНІВ ТА МЕТОДИ ЇЇ ОЦІНКИ

У статті розглянуті різні підходи до визначення поняття конкурентоспроможності регіонів та можливі методи оцінки економічної конкурентоспроможності регіону за різними методологіями. Проведено аналіз поглядів вітчизняних та зарубіжних вчених на суть міжрегіональної конкуренції, досліджено різницю між конкурентоздатністю та конкурентними перевагами, проведено дослідження факторного та інтегрального підходів до оцінки конкурентоспроможності регіонів.

Ключові слова: регіон, конкурентоспроможність, конкурентні